

Roll No. :

Total No. of Questions : 12]

[Total No. of Printed Pages : 4

A-231

B.A. (Part-II) Examination, 2022

SANSKRIT

Paper - I

(नाटक, छन्द, संस्कृतसाहित्येतिहास एवं व्याकरण)

Time : 3 Hours]

[Maximum Marks : 100

खण्ड-अ

(अंक : 2 × 10 = 20)

नोट :- सभी दस प्रश्नों के उत्तर दीजिए (उत्तर-सीमा 50 शब्द)। प्रत्येक प्रश्न 2 अंक का है।

खण्ड-ब

(अंक : 8 × 5 = 40)

नोट :- सात में से किन्हीं पाँच प्रश्नों के उत्तर दीजिए। प्रत्येक प्रश्न में विकल्प का चयन कीजिए (उत्तर-सीमा 200 शब्द)। प्रत्येक प्रश्न 8 अंक का है।

खण्ड-स

(अंक : 20 × 2 = 40)

नोट :- चार में से किन्हीं दो प्रश्नों के उत्तर दीजिए (उत्तर-सीमा 500 शब्द)। प्रत्येक प्रश्न 20 अंक का है।

खण्ड-अ

नोट :- सर्वे प्रश्नाः अनिवार्याः सन्ति। केषाञ्चित् पञ्चानां प्रश्नानामुत्तराणि संस्कृतभाषायां देयानि—

1. (i) स्रष्टुराद्या सृष्टिः का ?
- (ii) दुष्यन्तेन शकुन्तलया सह केन विधिना विवाहः कृतः ?
- (iii) लौकिकछन्दसां कति भेदाः ?

BR-490

(1)

A-231 P.T.O.

- (iv) 'उपजाति' छन्दसः निर्माणं के द्वयोः छन्दसोः मेलनेन भवति ?
- (v) कर्त्तव्यम् ईक्षमाणः च अनयोः द्वयोः पदयोः प्रकृति-प्रत्ययोः नामोल्लेखं कार्यम्।
- (vi) 'अजाद्यतष्टाप्' इति सूत्रस्य सोदाहरणं व्याख्या कार्या।
- (vii) संस्कृतस्य प्रमुखानां ऐतिहासिककाव्यानां नामोल्लेखं कुरुत।
- (viii) 'कादम्बरी' काव्यस्य कीदृशी विधा वर्तते ?
- (ix) 'दशकुमारचरितम्' इति गद्यकाव्यं केन लिखितम् ?
- (x) 'तस्य भावस्त्वतलौ' इति सूत्रस्य सोदाहरणं व्याख्या कार्या।

खण्ड-ब

नोट :- अस्मिन् खण्डे द्वितीयतः अष्टमं प्रश्नं यावत् सप्त प्रश्नाः सन्ति। तेषु केचन् पञ्चप्रश्नाः समाधेयाः वर्तन्ते।

2. सप्रसङ्गम् अनुवादः करणीयाः-

- (क) अनाघ्रातं पुष्पं किसलयमलूनं कररुहै
रनाविद्धं रत्नं मधुनवमनास्वादितरसम्।
अखण्डं पुण्यानां फलमिव च तद्रूपमनघं,
न जाने भोक्तारं कमिह समुपस्थास्यति विधिः॥
- (ख) तव कुसुमशरत्वं शीतरश्मित्वमिन्दो-
र्द्वयमिदमयथार्थं दृश्यते मद्विधेषु।
विसृजति हिमगर्भैरग्निमिन्दुर्मयूखैः
त्वमपि कुसुमबाणान् वज्रसारी करोषि॥

3. अधोलिखितयोः पद्ययोः सप्रसङ्गं व्याख्या कार्या-

- (क) सुश्रुवतिसंभवं किल मुनेरपत्यं तदुज्जिताधिगतम्।
अर्कस्योपरि शिथिलं च्युतमिव नवमालिकाकुसुमम्॥
- (ख) यास्यात्यद्य शकुन्तलेति हृदयं संस्पृष्टमुत्कण्ठया,
कण्ठः स्तम्भितवाष्पवृत्तिकलुषश्चिन्ताजडं दर्शनम्।
वैक्लव्यं मम तावदीदृशमिदं स्नेहादरण्यौकसः
पीड्यन्ते गृहिणः कथं नु तनयाविश्लेषदुःखैर्नवैः॥

4. निम्नाङ्कितयोः पद्ययोः सप्रसङ्गां प्रकृति-प्रत्यय पुरस्सरं व्याख्या विधेया—

(क) प्रजागरात् खिली भूतस्तस्याः स्वप्ने समागमः।

वाष्पस्तु न ददात्येनां द्रष्टुं चित्रगतामपि ॥

(ख) शुश्रूषस्व गुरुन् कुरु प्रियसखीवृत्तिं सपत्नीजने,

भर्तुविप्रकृताऽपि रोषणतया मा स्म प्रतीपं गमः।

भूयिष्ठं भव दक्षिणा परिजने भाग्येष्वनुत्सेकिनी

यान्त्येवं गृहिणीपदं युवतयो वामाः कुलस्याधयः ॥

5. निम्नाङ्कितयोः पद्ययोः सप्रसङ्गां सुस्पष्टञ्च भावार्थौ लेख्यः—

(क) पातुं न प्रथमं व्यवस्यति जलं युष्मास्वपीतेषु या

नादत्ते प्रियमण्डनाऽपि भवतां स्नेहेन या पल्लवम्।

आद्ये वः कुसुमप्रसूतिसमये यस्या भवत्युत्सवः

सेयं याति शकुन्तला पतिगृहं सर्वैरनुज्ञायताम् ॥

(ख) स्वप्नो नु माया नु मतिभ्रमो नु

क्लिष्टं नु तावत्फलमेव पुण्यम्।

असन्निवृत्त्यै तदतीतमेते

मनोरथा नाम तटप्रपाताः ॥

6. कस्यचिदेकस्य छन्दसः लक्षणं विलिख्य तदुदाहरणमपि लिखत—

(i) वंशस्थ

(ii) वसन्ततिलका

7. निम्नाङ्कितानां सर्वेषां सूत्राणां सोदाहरणं व्याख्या कार्या—

(क) क्तक्तवतू निष्ठा

(ख) ऋहलोर्ण्यत

(ग) ण्वुलतृचौ

(घ) रसादिभ्यश्च

8. निम्नग्रन्थेषु यथेच्छं टिप्पणी द्वयी लेख्या—

(क) मेघदूतम्

(ख) पञ्चतन्त्रम्

(ग) कादम्बरी

खण्ड-स

नोट :- अस्मिन् खण्डे चतुर्षु प्रश्नेषु कयोश्चिद् द्वयोः उत्तरे विधेये—

9. अभिज्ञानशाकुन्तलमधिकृत्य कालिदासस्य काव्यसौन्दर्यं विवेचयत।

10. अभिज्ञानशाकुन्तलानुसारं शकुन्तलायाः चारित्रिकविशेषतां वर्णयत।

11. 'रम्या रामायणी कथा' इति स्पष्टयत।

12. 'विक्रमांकदेवचरितम्' इति महाकाव्य समीक्षा कार्या।